

GÁLT ES HIDEGKUT NAGY-KÜKÜLLŐMEGYEI HELYSÉGEK PONTUSI FAUNÁL

Dr. Lőrenthey Imre tanársegédétől.

1892 augusztus havában dr. Koch Antal egyet. tanár úr társaságában több kirándulást tettem Nagy-Küküllőmegye délkeleti részében és így jutottam el az Olt völgyébe Gált és Hidegkútra is, hogy a pontusi képződmény kifejlődését és faunáját tanulmányozzam.

I. Gált v. Szász-Ugra.

A pontusi képződmény a falu északi részén a templomtól nyugatra lévő legelőn kék agyag által és a templom északi lábánál vörös agyag által van képviselve. Ez mint tetemes vastagságú réteg a basaltlapilli réteg alatt fekszik, nem mint Hauer és Stache geológiájukban említik ¹⁾, a basalttufára van a pontusi képződmény települve. Ezen vörös agyagról ugyanitt ezt olvashatni „ . . . röthlich gefärbtem, wie gebrannt aussehendem Thone.“ Nekem is mindjárt föltűnt az agyagnak téglavörös színe, azért Loczka József nemzeti múzeumi vegyész urat kértem föl ezen agyag megvizsgálására. Ő tömény sósavba téve azt tapasztalta, hogy erős pezsgés után porrá esik, az oldat pedig megsárgul. Ez nagy mész tartalmára vall és arra hogy vas által erősen meg van festve. A vasat különben több kém-szerrel is sikerült kimutatnia. A vasnak a bejutását úgy képzelem el, hogy a pontusi beltenger fenekére, vagy a már kiemelt iszapjára reá folyt a vulkáni iszap és így ennek a vastartalma festette meg a későbbi agyagot, a kőületeket pedig a lágy agyagban súlyánál fogva ellapította. Nem lehetetlen különben, hogy a vulkáni iszap és lapilli

¹⁾ Geologie Siebenbürgens. 1885. 582. lapon.

hőfoka részben meg is égette az iszapot, vagy hogy a vulkáni hamunak a vastartalma festette meg.

A fauna maga szegény, az egyedek száma elég nagy ugyan, de a fajok száma kicsi. Az ostracodákon kívül egy ép kövületet sem lehet találni, azok mind össze vannak nyomva, a congeriák pedig többnyire hiányosak.

Faunája a következő:

1. *Congeria croatica*. Brusina.

1884. *Dreissena Croatica*. Brus. S. Brusina. Die Fauna der Congerienschichten von Agram in Kroatien. (Beitr. zur Paläont. Österr.-Ungars und des Orients. Bd. III. p. 182. Taf. XXVIII. Fig. 53.)
1890. *Congeria croatica*. Brus. Lőrenthey I. A nagy-mányoki (Tolna m.) pontusi emelet és faunája (A. m. kir. földt. int. Évkönyve IX. k. 40 lap. I. tábla 2. és 3. ábra.)
1892. *Congeria? croatica*. Bruss. P. Oppenheim. Die Gattungen Dreysena a van Beneden und *Congeria Partsch*, ihre gegenseitigen Beziehungen und ihre Vertheilung in Zeit und Raum. (Zeitsch. d. deutsch. geolog. Gesellsch. Jahrg. 1891. p. 958.)
1892. *Congeria croatica*. Brus. S. Brusina. Ueber die Gruppe der *Congeria triangularis*. (Zeitschr. d. Deutsch. geolog. Gesellsch. Bd. XLIV. 3. Heft. P. 492.)
1893. *Congeria croatica*. Brus. Lőrenthey I. A szegzárdi, nagymányoki és árpádi felső-pontusi lerakódások és faunájok. (A m. kir. földt. int. Évkönyve X. köt. 120 l.)

Nagy mennyiségben fordul elő, sajnos, hogy ép példányt egyet sem találtam, hanem csak búbtöredéket, a melyekből azonban a fajt egész biztosan meg lehet állapítani. Hauer és Stache geológiájában *Congeria triangularis* (Partsch) néven szerepel még az 582 lapon. A vörös és kék agyagban egyaránt gyakori.

2. *Congeria Gnezdai. Brusina.*

1884. *Dreissena Gnezdai*. Brus. S. Brusina Cong. Schichten von Agram.
(P. 183. Taf. XXVII. Fig. 55—58.)
- 1892 *Congeria?* *Gnezdai*. Brus. P. Oppenheim. Die Gattungen Dreys-
sena und *Congeria*. P. 958.
1892. *Congeria Gnezdai*. Brus. S. Brusina. Ueber die Gruppe der
triangularis. P. 492.

Ezen faj eddig még csak Zábráb mellől Frateršćica-ról ismeretes. Én a Székelyföldön nagy mennyiségben gyűjtöttem, de az ottani fauna leírását csak később közlöm. Itt Gálton és az egész Székelyföldön gyakoribbnak látszik, mint Horvátországban. Példányaim között a típusnak minden változata képviselve van; több példányom pedig annyira közel áll a *Congeria croaticához*, hogy attól alig lehet elkülöníteni, a mi tényleg igazolja Brusina állítását, hogy ezen két faj közeli rokon. Ezen faj ritkább, mint a *croatica*.

3. *Cardium nov. form.*

Egy töredékét találtam azon vékony héjú fajnak, mely élesen háromszögletű és bordaközöktől erősen elkülönülő bordái miatt a Székelyföldi gyűjtéseim alapján teljesen új fajnak bizonyult.

4. *Vivipara Vukotinovici. Frauenfeld.*

1862. *Paludina (Vivipara) Vukotinovici*. Frfld. G. v. Frauenfeld. Ueber
ein neues Höhlen-Carychium
(*Zospeum* Brg.) und zwei neue
fossile Paludinen. (Verhandl. d.
zool.-botanischen Geselsch. in
Wien. Bd. XII. p. 972.)
1862. *Paludina Vukotinovici*. Frfld. D. Stur. Die neogen-tertiären Ab-
lagerungen von West-Slavonien. (Jahrb.
d. k. k. geol. R. A. Bd. XII. P. 297.)
1864. *Vivipara* „ Frfld. Frauenfeld. I. Zoologische Miscel-
len. (Verhandl. d. zool.-bot. Gesellsch. ih
Wien. Bd. XIV. p. 151. T. V. F. 78.
1869. „ „ Frfld. M. Neumayr. Die Congerienschichten
in Kroatien und Westslavonien.

- (Jahrb. d. k. k. geol. R. A. XIX. P. 378. Taf. XIV. Fig. 15.)
1873. *Vivipara Vukotinovici*. Frfld. Pilar. Trečgorje u glinskom Pokupju (Rad. jugoslavenske akademije znanosti umjetnosti knjiga. XXV. Pag. 109.)
1873. *Paludina* „ Frfld. F. Sandberger. Land- und Süswasser-Conchilien der Vorwelt. (P. 691. T. XXXI. Fig. 23.)
1874. *Vivipara* „ Frfld. S. Brusina. Fossile Binnenmollusken. P. 86.
1874. „ „ Frfld. Neumayr und Paul. Die Congerien- und Paludinenschichten. Slavoniens und deren Faunen. (Abhandl. d. k. k. geol. R. A. Bd. VII. P. 63. Taf. VII. Fig. 5.)
1884. „ „ Frfld. K. A. Penecke. Beiträge zur Kenntniss der Fauna der Slavonischen Paludinenschichten. II. Theil. (Beitr. z. Paläont. Öst.-Ung. Bd. IV. Pag. 29. Tab. IX. Fig. 8 és 9.)

Igen nagy mennyiségben fordul elő, úgy, hogy itt ez mondható a leggyakoribb fajnak. Eddig Horvátországon kívül a Magyar korona országainak más területéről nem volt ismeretes. A példányaim erősen el vannak lapítva, de azért igen könnyen fölismerhetők.

5. *Hydrobia prisca*. Neumayr.

- 18? *Hydrobia prisca*. Neum. Fr. Herbich és D. M. Neumayr. Beiträge zur Kenntniss fossiler Binnenfaunen. VII. Die Süswasserablagerungen im südöstlichen Siebenbürgen, (Jahrb. d. k. k. geol. R. A. Bd. XXV. Pag. 422. Taf. XVII. Fig. 4.)

Tizennégy darab fejlett, kissé összenyomott példányt találtam.

Ezen molluscafaunán kívül ostracodák is nagy mennyiségben fordulnak elő.

II. Hidegkút.

Gáltól délkeletre van ugyancsak az Olt folyó völgyében. A pontusi képződmény a La Gruju hegy alján, a falútól K-re van föltárva. Itt is vörös agyag képviseli, miként Gálton, melyben helyenként a kövületek oly gyakoriak, hogy jóformán minden kötőanyag nélkül vannak összetapadva s valóságos kagyló-brecciát képeznek. A kövületek itt is, mint Gálton, össze vannak nyomva s így sokszor nem határozhatók meg egész biztonsággal. A több méter vastag pontusi agyagot bazaltlapilli fedi.

Faunája a következő:

1. *Congeria croatica Brusina.*

Csak a búb töredékeit találni ezen fajnak.

2. *Congeria Gnezdai Brusina.*

Míg Gálton a congeriák között a *croatica* uralkodik, addig itt ez uralkodó. Nagy alakváltozatban fordul elő.

3. *Vivipara sp.*

Tizennégy darab teljesen ellapított, rossz föntartásu példányt gyűjtöttem s éppen ezért biztosan nem határozhatók meg. Legjobban hasonlítanak a Székelyföldről gyűjtött *Vivipara Sadleri* Partsh-hoz.

4. *Bythinia labiata? Neumayr.*

Négy összenyomott *Bythinia*-t találtam, a mely valószínűleg ide tartozik; annál is inkább, mivel az itteni fauna a szomszédos székelyföldi faunával sokban egyezik, arra pedig a *Bythinia labiata*, — mint a leggyakoribb alakok egyike, — igen jellemző.

5. *Hydrobia prisca. Neumayr.*

Több mint 30 példányt gyűjtöttem, melyek fejletlenebbek, mint a gálti példányok.

6. *Valvata piscinalis. Müller.*

1856. *Valvata piscinalis*. Müll. M. Hoernes. Foss. Moll. Wien. Tert. Beck I. S. 591. Taf. XLVII. Fig. 26.
Lásd itt az előző irodalmat.

1869. *Valvata piscinalis*. Müll. Neumayr. Die Congerienschichten in Kroatien und Westlavonien. S. 378 Taf. XIII. Fig. 11.
1874. " " " S. Brusina. Fossile Binnenmollusken. P. 88.
1875. " " " F. Sandberger. Land- und Süßwasser-Conch. P. 698. Taf. XXXII. Fig. 5.
1875. " " " Neumayr és Paul. Congerien- und Paludinenschichten. P. 77.
1875. " " " Herbich és Neumayr. Die Süßwasserablagerungen im südöstlichen Siebenbürgen. Pag. 425. Tab. XVII. Fig. 15.
1881. " " " Roth Lajos. Adalék a Székelföld négen édesvizi lerakódások ismeretéhez. (Földtani Közlöny. XI. kötet. 13. lap.

Öt rossz megtartású példányt találtam.

7. *Neritina crenulata*. Klein.

Néhány fogyatékos példányt találtam, a melyet csakis a Székelyföldön oly gyakran előforduló *crenulata* Klein-nel azonosíthatok.

Az eddigiekből látni, hogy a képződménynek mind az előfordulási körülményei, mind a faunáik igen nagy megegyezést mutatnak mindkét lelőhelyen. A vezérkövületek a *Congeria croatica* Brus, Cong. Gnezdai Brus. és *Hydrobia prisca* Neum. közösek; Gáltan a *Vivipara Vukotinovici*. Frfld., Hidegkúton pedig a congeriák uralkodnak.

A képződmény korát illetőleg tény, hogy az erlélyi részek nyugati részében és Szilágymegyében, sőt Gált és Hidegkúttól DNyD-re — ugyanesak az Olt völgyében — lévő Halmágyon és Valje-Lyasán is előforduló pontusi képződményekhez képest egy magasabb szintet képez s így a nagy magyar síkság déli részén és Horvátország északi részében elterjedt *Congeria rhomboidea* szintnek felelne meg, melyet Brusina helytelenül *Valenciennesia* horizontnak nevez. ¹⁾

¹⁾ S. Brusina. Die Fauna der Congerienschichten von Agram in Croatien. Pag. 128.

Ezen szóban forgó rétegeket sehol sem láttam ugyan a faunája által határozottan jellegzett s nyugati Erdélyben és Halmágyon is előforduló, alsó-pontusi képződményre települve; de mivel faunája egy jóval magasabb szintre utal, kénytelen vagyok ezt annak is tekinteni.

A *Congeria croatica* Brus. eddig csak Zágráb környékéről és a Mecsek hegység környékéről volt ismeretes, a *Cong. Gnezdai* Brus. pedig csakis Zágráb környékéről, tehát mind a kettő a pontusi képződmény legmagasabb szintjeiből. A *Vivipara Vukotinovici* Frfld. pedig még magasabb szintben fordul elő, amennyiben csakis Horvátország „felső-pannoniai“ rétegeiből, tehát a felső-levantei emeletből volt ismerős. Most sikerült ezen lelőhelyem alapján a *Vivipara Vukotinovici*-t sósabb vízből congeriák társaságában, és egyszersmint mélyebb szintből is, kimutatnom. Ezen képződményt faunája alapján a *Congeria rhomboidea* M. Hoern szintjébe, vagy a felső-levantei emeletbe lehetne sorolni, de mivel a *rhomboidea* szintre jellemző kövületek uralkodnak benne, inkább a felső-pontusi képződményhez veendő. Így ezen képződmény az első az erdélyi részekben, a mely felső-pontusi emeletbelinek tekinthető.